

Ljiljana Jelić,
Svetlana Prtenjak-Milenković
PU „Moje detinjstvo“
Čačak
ljiljana.jelic@yahoo.com

UDK 37.016:003-028.31(497.11)
37.018.2(497.11)

PRIPREMA PREDŠKOLSKOG DETETA ZA PISANJE IZ PERSPEKTIVE VASPITAČA, UČITELJA I RODITELJA

Apstrakt. Polazak u školu za dete predstavlja jednu od najznačajnijih prekretnica u životu, period pun novina i nepoznanica i za roditelje i za dete, ali i za učitelje u osnovnoj školi. Istovremeno, stavovi roditelja, vaspitača, a ujedno i učitelja „za“ i „protiv“ ranog opismenjavanja dece predškolskog uzrasta određuju delovanje vaspitača u domenu pripreme dece za nastavu početnog pisanja. Predškolske ustanove su u obavezi da pripreme dete za polazak u školu, odnosno jedan od vidova posebne pripreme predškolske dece podrazumeva njihovu pripremu za nastavu početnog pisanja. To je posebno značajno jer od uspešno savladane tehnike čitanja i pisanja umnogome zavisi uspeh u nastavi maternjeg jezika, ali i uspeh u školi uopšte, odnos prema učenju, ljubav prema radu. Stoga je cilj ovog istraživanja da se utvrde stavovi vaspitača, učitelja i roditelja o mogućnostima i potrebama pripreme dece predškolskog uzrasta za pisanje. Za potrebe ovog istraživanja odabran je uzorak koji čine 40 vaspitača i 20 učitelja koji imaju višegodišnje iskustvo u radu sa predškolskom i školskom decom, kao i 60 roditelja čija dece pohađaju predškolsku ustanovu ili školu.

Ključne reči: priprema dece za pisanje, predškolski program, predškolska ustanova, škola, roditelji dece koja se pripremaju za nastavu početnog pisanja.

UVOD

Priprema dece za nastavu početnog pisanja u predškolskim ustanovama jeste kontekst posebne pripreme za njihov polazak u osnovnu školu. Priprema za nastavu početnog pisanja predstavlja samo jedan segment u sistemu organizovanog delovanja na dete u predškolskoj ustanovi, odnosno ova priprema podrazumeva sistem organizovanih aktivnosti kojima se podstiče specijalna gotovost deteta za polazak u školu koja je sastavni deo opšte gotovosti i podrazumeva da dete do polaska u školu ovlada znanjima, veštinama i navikama koje će mu biti potrebne za ostvarivanje školskih zadataka iz nastave maternjeg jezika, posebno, a zatim iz ostalih nastavnih predmeta (*Pravilnik o Opštim osnovama predškolskog programa*, 2006; Kopas-Vukašinić, 2010a, 2014).

Prema autoru Emilu Kamenovu (2006), priprema za pisanje podrazumeva sistemsko vežbanje deteta i u predškolskoj ustanovi i u školi, pri čemu je zadatak predškolske ustanove da valjano pripremi decu za pisanje, a škole da ih opismeni. Takođe, značajno je istaći činjenicu da vaspitači u predškolskim ustanovama nemaju zadatak da nauče decu da pišu. Međutim, to ne znači da vaspitač ne treba da deluje kada deca ispoljavaju interesovanja za slova i potrebu da se izražavaju pomoću pisanja. Stoga, delovanje vaspitača treba da podrazumeva smislenu organizaciju aktivnosti koje doprinose razvijanju dečijih sposobnosti za pisanje. Pritom ne smeju biti zanemarene zakonitosti fizičkog, intelektualnog, socioemocionalnog razvoja deteta predškolskog uzrasta, kao i stvaralaštvo kao aspekt razvoja i potencijali pojedinca.

Razvoj napred pomenutih zakonitosti razvoja deteta predškolskog uzrasta, značajno je određen i kvalitetom organizovanih aktivnosti kojima se dete osmišljeno uvodi u svet pisane reči, i to kroz: 1) *razvoj psihomotorike* (fine motorike) – voljnog usmeravanja pokreta, njihove koordinacije, ritma, snage, tačnosti, tempa i razmaha pokreta šake i prstiju; 2) *razvoj grube motorike* – usavršavanje prirodnih oblika kretanja uz korišćenje krupnih mišića u svim oblicima pokretnih igara, plesova i drugih vidova telesnih aktivnosti, vežbi koordinacije pokreta i sl.; 3) *razvoj čulnog opažanja* doprinosi razvoju perceptivne aktivnosti. Deca posmatraju suštinske karakteristike stvari i pojava, oblika, boja, veličina, položaja, materijal od kojeg su stvari napravljene, uočavaju razlike i sličnosti među predmetima i pojavama i dr.; 4) *razvoj osećaja za ritam, harmoniju, ritmičkih pokreta i simetriju*; ostvarivanju ovog cilja doprinose: a) plesne i druge aktivnosti u kojima se javljaju ritmički pokreti, kao što je sviranje na dečijim instrumentima; b) korišćenje brojalica, razbrajalica i niza postupaka razrađenih u metodici muzičkog vaspitanja; v) crtanje u likovnim aktivnostima, koje zahteva preciznu vizuelnu kontrolu pokreta, kao i vođenje računa o obliku i veličini, posebno kada se modeluje izvlačenje detalja iz komada, crta ili aplicira na podlozi od papira celoviti oblici i njihovi detalji, stoga je crtanje najbliža radnja pisanju; 5) *sticanje veštine potrebne za korišćenje posebne sveske*. Započinje se upoznavanjem sveske, njene namene, korica i sadržaj, kao i uputstvima kako je održavati čistu i urednu. Zatim prilikom korišćenja svezaka slede vežbe ispisivanja linija u raznim pravcima (u slobodnom, ograničenom prostoru, bez podizanja olovke sa papira), precrtavanje geometrijskih oblika u raznim međusobnim odnosima i raznim položajima, bojenje šara, upisivanje elemenata slova i sl. (Kamenov, 1995, 1997, 2006). Napred pomenute aktivnosti predstavljaju osnovu za tumačenje procesa kojima se deca pripremaju za pisanje, a koji treba da doprinesu daljem razvoju dečijih potencijala i sposobnosti u odnosu na

aspekte njihovog razvoja (fizički, kognitivni, socioemocionalni razvoj, kao i razvoj kompetencije komunikacije i dečijeg stvaralaštva).

Do sada je ova tema izazvala brojne polemike i rasprave među vaspitačima, roditeljima i učiteljima, koji svoj stav o ranom opismenjavanju dece predškolskog uzrasta zastupaju sa različitih stanovišta. Tako je praksa pokazala da ponekad vaspitači i učitelji zaboravljaju ili zanemaruju zahteve savremenog obrazovanja i vaspitanja dece (učenika), kao i specifičnosti dečijeg razvoja, i u procesu njihove pripreme za pisanje sa decom najstarijeg predškolskog uzrasta i učenicima prvog razreda osnovne škole organizuju istovetne aktivnosti (čak koristeći isti radni materijal), bez uvida u ono šta je i kako je sa decom prethodno urađeno, kao i bez saznanja čime deca treba da ovladaju u narednom periodu. Takođe, ima slučajeva da aktivnosti u predškolskoj ustanovi i školi nisu sistematizovane tako da ne proizlaze jedna iz druge, niti se među njima može uočiti postupnost u realizaciji. Javlja se i problem da vaspitači rade pod pritiskom jednog broja roditelja dece koji smatraju da su vaspitači dužni da njihovu decu do polaska u školu nauče da pišu i da će tako deci biti lakše da savladaju školske obaveze i da će postizati bolji uspeh. Ovakvi zahtevi roditelja potvrđuju činjenicu da oni nemaju uvid u ciljeve i ishode *Pripremnog predškolskog programa*, nisu informisani o zadacima vaspitača u odnosu na decu koja se pripremaju za školu, niti imaju adekvatno pedagoško-psihološko znanje o razvojnim karakteristikama, potrebama i mogućnostima dece predškolskog uzrasta. Istovetne aktivnosti dece u predškolskoj ustanovi i školi umanjuju efikasnost njihove pripreme za pisanje.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je da se utvrde stavovi vaspitača, učitelja i roditelja o mogućnostima i potrebama pripreme dece predškolskog uzrasta za pisanje. Za potrebe ovog istraživanja odabran je uzorak koji čine 40 vaspitača i 20 učitelja koji imaju višegodišnje iskustvo u radu sa predškolskom i školskom decom, kao i 60 roditelja čija deca pohađaju predškolsku ustanovu ili školu. Podaci su prikupljeni u predškolskim i školskim obrazovnim ustanovama na teritoriji grada Čačka i na teritoriji sela Guče, i to pomoću posebno kreiranog korpusa koji čine četiri upitnika i to: upitnik namenjen vaspitačima, upitnik namenjen učiteljima prvog i drugog razreda osnovne škole, upitnik namenjen roditeljima čija deca pohađaju predškolsku ustanovu i anketni upitnik namenjen roditeljima čija deca pohađaju prvi ili drugi razred osnovne škole. Sva četiri upitnika sadržala su pitanja zatvorenog, otvorenog i kombinovanog tipa i petostepenu skalu procene

koja je za potrebe ovog istraživanja konstruisana prema principima petostepene Likertove skale. U obradi podataka korišćeni su procenti, a jedan deo odgovora ispitanika obrađen je i tekstualno.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prikaz dobijenih rezultata istraživanja obradom upitnika za vaspitače

Od ukupno 24 anketirana vaspitača sa teritorije grada Čačka, 75% njih je mišljenja da su najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje svi zajedno (predškolska ustanova, škola, roditelji), dok je njih 8,33%, u istom procentualnom učešću, mišljenja da su najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje ponaosob predškolska ustanova, škola i roditelji. Od ukupno 16 anketiranih vaspitača sa teritorije sela Guče, 93,75% je mišljenja da su najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje svi zajedno (predškolska ustanova, škola, roditelji), dok je samo jedan vaspitač mišljenja da je najvažniji subjekt predškolska ustanova.

Analiza stavova vaspitača prema navedenoj tvrdnji *Kada je reč o pripremi dece za pisanje, mišljenja ste da vaspitači u predškolskim ustanovama nemaju zadatak da nauče decu da pišu, već to treba prepustiti učiteljima u školi*, najveći broj njih ima pozitivno izgrađen stav, odnosno 29,16% vaspitača sa teritorije grada Čačka i 37,5% sa teritorije sela Guče u potpunosti se slaže sa stavom iznetim u navedenoj tvrdnji, 62,5% vaspitača sa teritorije grada Čačka i 31,25% sa teritorije sela Guče se izjasnilo da se slaže sa stavom iznetim u navedenoj tvrdnji. 8,33% vaspitača iz Čačka i samo jedan iz Guče su se izjasnili da su neodlučni, dok 25% vaspitača iz Guče ima negativan stav prema iznetoj tvrdnji (*ne slažem se + uopšte se ne slažem*).

Od vaspitača je zatraženo da iskažu svoje mišljenje kroz koje aspekte dečjeg razvoja prepoznaju efekte pripreme dece za pisanje kao produkta. Vaspitači sa teritorije grada Čačka su mišljenja da su najvažniji aspekti dečjeg razvoja u pripremi dece za pisanje: fizički razvoj (20,83%), razvoj komunikacije i stvaralaštva (25%), kognitivni razvoj (16,67%), socio-emocionalan razvoj (8,33%), prepoznavanje aplikacije sa slovima u radnoj sobi (4,16%), kroz sve aspekte razvoja (25%). Za vaspitače sa teritorije sela Guče, najvažniji aspekti dečjeg razvoja u pripremi dece za pisanje su: motorički razvoj (30%), razvoj komunikacije i stvaralaštva (22,5%), kognitivni/saznajni (22,5%), perceptivni (7,5%), logičko-matematički (5%), kroz sve aspekte (2,5%).

Od vaspitača je zatraženo da navedu razloge zbog čega dobro strukturirana i podsticajna sredina u predškolskoj ustanovi pomaže deci da se pripreme za nastavu početnog pisanja (koja ih očekuje u osnovnoj školi). Kao najčešće razloge vaspitači sa teritorije grada Čačka su navodili: deca pokazuju veliko interesovanje za pripremu početnog pisanja; podstiče dečiji razvoj, radoznalost i interesovanje; takva sredina stimuliše, podstiče decu na rad i ona su zainteresovanija; dobro strukturirana i podsticajna sredina dodatno motiviše decu. Vaspitači sa teritorije sela Guče su navodili sledeće razloge: dete uči ono što vidi; razvija svest o školi, polasku u školu i onom što je predviđeno u školi, a to je na prvom mestu pisanje i učenje slova; takva sredina stimuliše, podstiče decu na rad, zainteresovanija su; da deci bude sve na dohvat ruke, raspoloživo u datom trenutku (razvoj fine motorike, logike, kreativnosti), podstiče dečiju inicijativu, aktivnu manipulaciju sa materijalima; podstiče dečije interesovanje za početno pisanje; podstiče decu da uočavaju, opažaju, upoređuju, pronalaze, razvija sve logičke operacije.

Aktivnosti koje vaspitači sa teritorije grada Čačka (ukupno 24 vaspitača) najčešće realizuju u svojoj vaspitnoj grupi, kojima se podstiče razvoj dečijih sposobnosti za pisanje, su sledeće: aktivnosti za razvoj krupne i sitne motorike (23,8%); grafomotoričke vežbe (26,19%); jezičke igre (9,52%); govorne vežbe (11,9%); različite igre kao što su „Na slovo, na slovo“ (7,14%); Montesori igre (7,14%); igre za razvoj pažnje i koncentracije (7,14%); igre za bogaćenje rečnika i društvene igre sa slovima koje osmišljavaju i prave vaspitači (2,38%). Aktivnosti koje vaspitači sa teritorije sela Guče, njih 16, najčešće realizuju u svojoj vaspitnoj grupi za podsticanje razvoja dečijih sposobnosti za pisanje su: aktivnosti za razvoj krupne i sitne motorike (17,78%); likovne aktivnosti (15,56); koordinacija oko – ruka (4,44%); igre glasovima, rečima i slogovima (15,55%); Montesori igre (6,67%); pisanje na različitim podlogama – NTC program (2,22%); bogaćenje rečnika (6,67%); grafomotoričke vežbe (17,78%); didaktičke igre „Slovarica“, „Azbuka“ (2,22%); pisanje slova.

Od vaspitača je zatraženo da iznesu svoj stav o tome kako bi deca lakše savladala gradivo iz nastave početnog pisanja u osnovnoj školi da jasno treba razgraničiti zadatke vaspitača u predškolskoj ustanovi da pripreme decu za pisanje, u odnosu na zadatke učitelja u školi da opismene decu. Sa napred iznetim stavom u navedenoj tvrdnji 32,34% vaspitača iz Čačka i 37,50% iz Guče se u potpunosti slaže; 58,3% vaspitača iz Čačka i 50,0% iz Guče se slaže sa napred navedenim stavom; 8,33% vaspitača iz Čačka i 6,25% iz Guče se izjasnilo da su neodlučni, a samo jedan vaspitač sa seoskog područja se izjasnio da se ne slaže sa stavom u navedenoj tvrdnji.

Sedmo pitanje odnosi se na pretpostavku da obrazovanje roditelja utiče na spremnost deteta za pristup nastavi početnog pisanja. Sa ovom pretpostavkom pozitivno se slaže (*sasvim se slažem + slažem se*) 41,67% vaspitača iz Čačka i 56,25% vaspitača iz Guče. Neodlučno ih je 14,58% (8,33% grad i 6,25% selo). Nasuprot pozitivnom stavu, preostalih 50% vaspitača sa teritorije grada Čačka i njih 37,5% sa teritorije sela Guče se ne slaže ili se u potpunosti ne slaže sa stavom iznetim u navedenoj tvrdnji.

Pretposlednje pitanje odnosilo se na mišljenje vaspitača da li treba ograničiti dečija interesovanja za učenje pisanja slova u predškolskoj ustanovi. Svi vaspitači (24 – grad i 16 – selo) su mišljenja da ne treba ograničiti dečija interesovanja za učenje pisanja slova u predškolskoj ustanovi. Vaspitači iz Čačka smatraju da ako postoji interesovanje dece za učenje pisanja slova, takvoj deci treba omogućiti prikladan i adekvatan način, treba ih ispravno usmeriti, kroz raznovrsne igre ili aktivnosti približiti i proširiti njihova znanja o slovima u skladu sa njihovim uzrastom, posmatrati i obavestiti roditelje i zajedničkim podržavanjem pomoći detetu, pratiti interesovanja i mogućnosti deteta. 7,33% se izjasnilo da kod takve dece učenje pisanja slova treba ostaviti učiteljima i roditeljima. Vaspitači iz sela Guče smatraju da ukoliko se kod dece jave interesovanja za učenje pisanja slova, takvu decu treba podsticati i usmeravati, treba uključiti i roditelje (koje aktivnosti i igre mogu organizovati sa detetom), ukoliko je dete zainteresovano može naučiti i čitanje i pisanje i treba im pokazati „pravilno“ pisanje slova, koliko je moguće.

Poslednje pitanje odnosilo se na pretpostavku da je dete na uzrastu od 6 do 6,5 godina zainteresovano za pisanje slova, reči ili rečenica i ima potrebu da se izražava pomoću pisanja, zadatak vaspitača bi bio da vrlo oprezno bira i osmisli didaktičke igre kao osnovnu aktivnost dece predškolskog uzrasta. Sa ovom pretpostavkom slaže se i u potpunosti se slaže 91,66% vaspitača iz Čačka i 87,5% vaspitača iz Guče. Neodlučnih je 14,58% (8,33% – grad i 6,25% – selo), dok se 8,33% vaspitača iz sela Guče delimično slaže sa napred navedenom pretpostavkom.

Prikaz dobijenih rezultata obradom upitnika za roditelje čija deca pohađaju predškolsku ustanovu

Od ukupno 40 anketiranih roditelja (20 – grad i 20 – selo) čija deca pohađaju predškolsku ustanovu, 65% njih iz Čačka i 80% iz Guče je mišljenja da su najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje svi zajedno (predškolska ustanova, škola, roditelji). 10% roditelja iz Čačka čija deca pohađaju PPP u trajanju od 4 sata smatra da su oni odgovorni u pripremi dece za početno pisanje, dok je za 10% roditelja iz Čačka i Guče glavni su-

bjekt škola. Takođe, istraživanjem se došlo do podatka da je 15% roditelja iz Čačka i 10% iz Guče mišljenja da je predškolska ustanova najvažniji subjekt u pripremi dece za početno pisanje.

U okviru drugog pitanja od roditelja je zatraženo da iskažu svoje mišljenje o tome šta podrazumeva priprema predškolske dece za pisanje u predškolskoj ustanovi. Najveći broj roditelja iz Čačka smatra da priprema dece za pisanje u predškolskoj ustanovi podrazumeva: da deca znaju da prepoznaju slova i natpise, da znaju da napišu svoje ime, da se upoznaju sa slovima kroz igru, da nauče slova i brojeve, da razviju grafomotoriku i dr. Najveći broj roditelja iz Guče smatra da priprema dece za početno pisanje u predškolskoj ustanovi podrazumeva: da moraju da nauče sva slova (25%), da prepoznaju neka slova i brojeve, da pravilno drže olovku, da kontrolišu pokrete ruke i usklade ritam, da napišu ime, da se orijentišu u prostoru i dr.

Aktivnosti koje roditelji iz Čačka najčešće realizuju kod svojih kuća u pripremi dece za pisanje su: igre tipa „Na slovo, na slovo“, „pravimo“ slova od štapića, vežbamo krupnu i sitnu motoriku, čitamo, pišemo, crtamo, popunjavamo knjižicu kreativnog karaktera, kroz igru učimo azbuku, edukativne igre (30 dvostranih kartica-pojmova, slikovni ispis tog pojma i 54 dvostranih kartica-pojmova i početno veliko slovo i početno malo slovo). Jedan od roditelja iz Čačka je odgovorio sledeće: sa 3–4 godine su pisali proste reči *mama, tata, kuća* i sl., kasnije su prepisivali duže reči, igrali smo se učitelja i đaka. Već sa 5 godina su se trudili da nauče sva slova da bi sami tražili igrice i crtane filmove na internetu. Takođe, zanimljiv je i odgovor jednog roditelja da je dete svojevolski sa 5 godina naučilo ćirilicu i latinicu, tako da sa 6 godina zna sve samo da piše. Za razliku od roditelja iz Čačka, aktivnosti koje roditelji iz Guče najčešće realizuju sa svojom decom u pripremi dece za pisanje su: učenje azbuke, igra „Na slovo, na slovo“, „Kaladont“, crtanje i pisanje slova, bojenje bojanke, pisanje reči ispod slika predmeta i životinja, vežbanje krupne i sitne motorike, učenje slova sa kocki i dr.

Od roditelja je zatraženo da odgovore šta po njihovom mišljenju dete treba da zna kada je reč o početnom pisanju slova nakon završetka pohađanja PPP-a i sa njegovim polaskom u prvi razred. Najveći broj roditelja smatra da dete treba da zna sva slova (40% – grad i 35% – selo) ili ne treba da zna sva slova (30% – grad i 40% – selo). Takođe, postoji i znatan broj roditelja koji smatraju da je bitno za dete da, kada pođe u prvi razred, prepozna neka slova (20% – grad i 25% – selo).

Sa stavom da vaspitači u predškolskoj ustanovi treba da nauče decu da pišu kako bi lakše savladala školske obaveze i postizala bolje rezultate u školi, pozitivno se slaže 70% roditelja iz Čačka i 55% iz Guče, dok je 10%

roditelja iz Čačka i 20% iz Guče neodlučno. Negativan stav prema navedenoj tvrdnji ispoljilo je 20% roditelja iz Čačka i 25% iz Guče, navodeći da se ne slažu da predškolske ustanove treba da nauče decu da pišu.

Roditelji iz grada Čačka koji zastupaju pozitivan stav da deca treba da nauče da pišu u PU, kao razloge su navodili sledeće: imam dete u prvom razredu i iz svog iskustva znam da učitelji očekuju od dece da znaju da napišu sva slova, jer po sistemu učenja nemaju mogućnost da to postepeno i temeljno nauče u prvom razredu; mora da postoji sklad između prvog i predškolskog; zato što većina učitelja podrazumeva da deca treba da znaju slova; zato što u prvom razredu nemaju vremena za učenje slova, jer učitelji smatraju da oni to već treba da znaju; mislim da su deca dovoljno zreli i mogu da nauče sve što je predškolskim programom predviđeno; vaspitači su ti koji stvaraju dobro predznanje za polazak u školu; ne mislim da isključivo vaspitači treba da nauče decu da pišu, ali su sa 6 godina dovoljno zreli i verujem da svu decu zanima da znaju da pišu; jer bi deci bilo lakše u prvom razredu. Za razliku od njih, roditelji koji imaju negativan stav kao razloge navodili su sledeće: za pisanje treba da budu zaduženi učitelji (jer oni pravilno uče decu- tvrdnja većine učitelja); u PPP-u dete treba da zna da prepozna slova ako to želi; time treba da se bave pedagozi u prvom razredu; znam mnogo dece iz svog okruženja koja nisu znala slova u prvom razredu, a kasnije su bili dobri đaci; smatram da deca treba da se upoznaju sa školskim obavezama i da se pripremaju, a ne da ih savladaju pre vremena, u predškolskoj ustanovi da se opuste i pripreme za školu.

Roditelji iz sela Guče koji zastupaju pozitivan stav da deca treba da nauče da pišu u PU, kao razloge su navodili sledeće: smatram da roditelji imaju bitnu ulogu u obrazovanju svoje dece, tako da uporedo sa vaspitačima moraju da pomognu deci da savladaju sva slova; jer će dete lakše savladati obaveze, kada je u predškolskoj ustanovi steklo neko znanje; u vrtiću je moguće da nauče sva slova, gde će njima to biti zabavno i zanimljivo, a ujedno im pomoći pri lakšem savladavanju školskih obaveza; osnovni razlog je što velika većina učitelja, iako kažu da od dece očekuju da prepoznaju slova, već u prvim danima zadaju tekstualne zadatke koje deca moraju pročitati da bi iste uradili. Roditelji iz Guče koji zastupaju negativan stav kao razlog navodili su sledeće: treba da ih nauče da prepoznaju slova u reči, a učitelj kako se pravilno slova pišu; smatram da deca treba da počnu sa učenjem slova tek u školi, u predškolskoj ustanovi treba da prepoznaju neka slova ali više kroz igru a ne ozbiljno učenje; mislim da prvak treba da započne svoje školovanje sa nečim lakšim (kao što je pisanje slova), a ne da pišu diktat posle nekoliko dana; učitelji očekuju decu koju su vaspitači naučili da čitaju i pišu; mislim da vaspitači treba

da kroz igru upoznaju decu sa slovima, a učitelji su ti koji će deci objasniti tehniku pisanja; lakše je naučiti decu koja ne znaju, nego ispravljati pogrešno naučeno; učitelji treba da budu zaduženi za učenje i pisanje slova.

Ako dete nije bilo zainteresovano za pisanje u PPP-u: 30 % roditelja iz Čačka i 35% iz Guče smatra da je potrebno da roditelji podučavaju dete iako nema interesovanja; 50% roditelja iz Čačka i 20% iz Guče su mišljenja da treba ostaviti sve da ide svojim tokom. Da podučavanje za nastavu početnog pisanja treba prepustiti učiteljima u osnovnoj školi, izjasnilo se 20% roditelja iz Čačka i 45% iz Guče.

Poslednje pitanje se odnosilo na to da roditelji na skali od 1 do 5 izraze stepen zadovoljstva angažovanošću vaspitača u pripremi dece za početno pisanje u okviru PPP-a. Većina roditelja je zadovoljna ili u potpunosti zadovoljna angažovanošću vaspitača u pripremi dece za početno pisanje (90% - grad i 85% - selo). Manji broj roditelja je delimično zadovoljno (10% - grad i 15% - selo).

Prikaz dobijenih rezultata obradom upitnika za učitelje u osnovnoj školi

Od ukupno 20 anketiranih učitelja, 80% učitelja iz Čačka i 70% iz Guče mišljenja su da su najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje svi zajedno (predškolska ustanova, škola, roditelji). 20% učitelja iz Čačka i iz Guče mišljenja je da je najvažniji subjekt predškolska ustanova, dok jedan učitelj iz Guče smatra da je predškolska ustanova najvažniji subjekt u pripremi dece za početno pisanje.

Od učitelja je zatraženo da odgovore da li su upoznati sa *Planom i programom pripreme dece za pisanje* prema programskim modelima A i B u okviru PPP-a. 60% vaspitača iz Čačka i Guče se izjasnilo da su delimično upoznati, a 40% njih smatra da nisu upoznati sa *Planom i programom pripreme dece za pisanje* u okviru PPP-a.

U vezi sa osobinama ili sposobnostima koje dete treba da poseduje kada krene u prvi razred, kada je reč o nastavi početnog pisanja u prvom razredu osnovne škole, 69,23% učitelja iz Guče i 50% iz Čačka misli da je najvažniji razvoj fine i krupne motorike, za 17,69% učitelja iz Guče i 12,5% iz Čačka bitan je razvoj čulnog opažanja. Za sticanje veštine potrebne za korišćenje posebne sveske izjasnilo se 23,7% učitelja iz Guče i 37,5% iz Čačka.

Za 80% učitelja iz Guče i 40% učitelja iz Čačka najveća očekivanja od PPP-a u predškolskoj ustanovi, kada je reč o nastavi početnog pisanja u školi, jesu da sa polaskom u prvi razred dete ne treba da ima predznanja o pisanju svih slova. 20% učitelja iz Guče smatra da dete treba da ima predznanja o pisanju pojedinih slova, dok 20% učitelja iz Guče i 40% iz

Čačka misli da je potrebno uvažiti individualna interesovanja deteta o pisanju slova.

Od učitelja je zatraženo da navedu razloge zbog kojih je priprema za početno pisanje u predškolskoj ustanovi važna za polazak u školu. Kao najčešće razloge učitelji su navodili sledeće: nije važna ali je poželjna; zbog razvoja motorike, a ne učenja slova; potrebno je, ali pravilno (ako nije pravilno, bolje ga ne raditi); period u predškolskoj ustanovi deca treba da provedu bez učenja i vežbanja pisanja slova jer u prvom razredu ima mogućnost da to radi sa učiteljem koji je imao metodiku srpskog jezika (metodiku početnog čitanja i pisanja); nije neophodno da znaju da pišu slova, ali korisno je da ih prepoznaju, a ako pritom imaju razvijenu i finu motoriku, lakše će se snalaziti sa prvim školskim zahtevima; deca ne treba da nauče da pišu slova već ih treba naučiti da pravilno koriste svesku.

Ako se uzmu u obzir svi aspekti dečjeg razvoja u periodu od 6 do 6,5 godina, 80% učitelja iz Čačka i 70% iz Guče ima pozitivno mišljenje da je u tom uzrastu moguće pripremiti decu za nastavu početnog pisanja u osnovnoj školi, 20% učitelja iz Čačka i 10% iz Guče se izjasnilo da su neodlučni. 20% učitelja iz Guče ima negativan stav, odnosno uopšte se ne slaže da ja na tom uzrastu moguće pripremiti decu za nastavu početnog pisanja u osnovnoj školi.

Sedmo pitanje odnosilo se na pretpostavku da jasno treba razgraničiti zadatke vaspitača u predškolskoj ustanovi da pripreme decu za pisanje, u odnosu na zadatke učitelja u osnovnoj školi kako bi deca lakše savladala gradivo iz nastave početnog pisanja u osnovnoj školi. Sa ovom pretpostavkom u potpunosti se slaže ili se slaže 80% učitelja iz Čačka i 70% iz Guče, dok su se preostali učitelji sa seoskog i gradskog područja izjasnili da su neodlučni.

Od učitelja je zatraženo da iznesu svoj stav o tome da li obrazovanje roditelja utiče na spremnost deteta za pristup nastavi početnog pisanja u osnovnoj školi. 30% učitelja iz Čačka i Guče se ne slaže sa ovom pretpostavkom, 50% učitelja iz Guče i 40% iz Čačka je neodlučno, dok 20% učitelja iz Guče i 30% iz Čačka ima pozitivno mišljenje da obrazovanje roditelja utiče na spremnost deteta za njegov pristup nastavi početnog pisanja u osnovnoj školi.

Pretposlednje pitanje odnosilo se na mišljenje učitelja da li treba ograničiti dečija interesovanja za učenjem pisanja slova, ili je neophodno izvršiti podsticaj ili delovanje od strane učitelja, roditelja i vaspitača. Najveći broj učitelja (80% – Čačak, 70% – Guča) smatra da ne treba ograničiti dečija interesovanja za učenje pisanja slova i da je potrebno izvršiti podsticaj i delovanje od strane učitelja, roditelja i vaspitača. Većina učitelja smatra da je kod deteta kod koga se javi interesovanje za učenje pisanja slova po-

trebno izvršiti podsticaj kroz igru, crtanje i bojenje, razvoj fine motorike i preciznosti.

U poslednjem pitanju od učitelja je zatraženo da iskažu svoj stav o tome šta bi za njih, ukoliko bi bili vaspitači, bilo važno u pripremi dece za nastavu početnog pisanja slova. Učitelji smatraju da je bitan razvoj motoričkih sposobnosti (od krupne do sitne motorike i grafomotorike), kojima se olakšava priprema dece za pisanje, kao što su: pravilno sedenje, pravilno držanje olovke, pokretljivost i dobra koordinacija ruke i šake, pravilno korišćenje radne sveske i pribora za rad i sl.

Prikaz dobijenih rezultata obradom upitnika za roditelje u osnovnoj školi

Od ukupno 20 anketiranih roditelja čija deca pohađaju prvi i drugi razred u osnovnoj školi, najveći broj njih smatra da su najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje svi zajedno (predškolska ustanova, škola, roditelji), tačnije 58,33% iz grada i 62,5% sa sela. 8,33% roditelja iz Čačka smatra da su oni odgovorni, 25,01% iz Čačka i 25% iz Guče odgovornost prepuštaju školi. Veoma mali broj ispitanih roditelja smatra da je predškolska ustanova najvažniji subjekt u pripremi dece za početno pisanje (8,33% - grad i 12,5% - selo).

Kada je reč o savlađivanju početnog pisanja, većina roditelja iz grada Čačka se izjasnilo da je njihovo dete prilikom pohađanja PPP-a i s polaskom u školu prepoznavalo neka slova (50%), dok se većina roditelja iz sela Guče izjasnilo da sa polaskom u školu dete nije znalo sva slova (47%). Da je dete znalo sva slova sa polaskom u školu, smatra 16,65% roditelja iz Čačka i 18,42% roditelja iz Guče.

Od roditelja je zatraženo da odgovore na pitanje da li se priprema za nastavu početnog pisanja u okviru predškolske ustanove odrazila na uspeh deteta u školi. U manjem broju roditelji su dali odgovor da jeste (34% - Čačak, 38% - Guča), dok većina njih smatra da se priprema za nastavu početnog pisanja u okviru predškolske ustanove nije odrazila na uspeh deteta u školi (64% - Čačak, 62% - Guča).

U četvrtom pitanju od roditelja je zatraženo da na skali od 1 do 5 izraze svoj stav o tvrdnji *da vaspitači u predškolskim ustanovama treba da nauče decu da pišu kako bi oni lakše savladali školske obaveze i postizali bolji uspeh u školi*. Pozitivan stav (*slažem se + u potpunosti se slažem*) prema navedenoj tvrdnji ima 33,8% roditelja iz Čačka i 37,5% roditelja iz Guče. Neodlučnih roditelja iz Čačka je 31,2% ,a iz Guče 25%. Negativan stav (*uopšte se ne slažem + ne slažem se*) prema navedenoj tvrdnji ispoljilo je 35% roditelja iz Čačka i 37,5% iz Guče.

Roditelji iz Čačka koji su iskazali negativan stav prema navedenoj tvrdnji, kao razloge su navodili sledeće: ne slažem se iz više razloga, ali jedan od njih je da je priprema pred školu jedno, a obrazovanje drugo; za dete je bitno da zna da drži olovku pre polaska u prvi razred, a kasnije se sve nauči u zavisnosti od njegovog interesovanja; smatram da su u tom uzrastu još željni igre, a polaskom u školu dožive da imaju ozbiljnijih obaveza, pa zato smatram da treba, kao nekada, učiteljica da pređe celu azbuku, a ne vaspitačica; zavisi od toga šta učitelj zahteva; primer kod mog deteta u školi da su u vrtiću naučila pisanje slova, a učitelj zahteva drugačije; učitelji su ti koji treba da daju znanje đacima i roditelji da pomognu da objasne deci da je učitelj autoritet i da od njega (nje) uče.

Roditelji iz sela Guče koji su takođe izrazili negativan stav prema navedenoj tvrdnji, kao razloge su navodili sledeće: mislim da deca sve što je neophodno nauče u prvom razredu i da je sve što urade u predškolskom plus; konsultovala sam se sa učiteljima koji su smatrali da nije potrebno da dete zna da čita i piše pre polaska u školu. I to je i moje mišljenje; vaspitači nisu stručni da uče decu da pišu, uspeh u školi ne zavisi od toga da li je dete u PPP-u naučilo slova.

Pretposlednje pitanje odnosilo se na mišljenje roditelja o tome koje znanje dete treba da poseduje, ukoliko roditelj sagleda tadašnju situaciju, uzme u obzir spremnost deteta da savlada gradivo prvog razreda iz srpskog književnog jezika kada je reč o početnom pisanju. 37,5% roditelja iz Čačka smatra da dete ne treba da zna sva slova, a iz Guče da dete treba da zna sva slova. 50% roditelja iz Guče i Čačka smatra da je potrebno pratiti interesovanje deteta za početno pisanje.

Ako dete nije bilo zainteresovano za pisanje u PPP-u: 8,33 % roditelja iz Čačka smatra da je potrebno da roditelji podučavaju dete iako nema interesovanja; 50% roditelja iz Čačka i isti procenat njih iz Guče su mišljenja da treba ostaviti sve da ide svojim tokom. Da podučavanje za nastavu početnog pisanja treba prepustiti učiteljima u osnovnoj školi, smatra 41,67% roditelja iz Čačka i 50% iz Guče.

ZAKLJUČAK

Predstavljeno istraživanje skreće pažnju na važna pitanja i probleme pripreme predškolske dece za početno pisanje koji se sreću kod nas u okviru predškolske ustanove i škole. Rezultati nedvosmisleno pokazuju da većina vaspitača, učitelja i roditelja čija deca pohađaju školu iz Čačka i Guče ima pozitivno izgrađen stav da vaspitači u predškolskim ustanovama nemaju zadatak da nauče decu da pišu, već to treba prepustiti učiteljima

u školi i da dete koje polazi u prvi razred ne treba da ima predznanje o pisanju svih slova. Za razliku od njih, većina roditelja čija deca pohađaju predškolsku ustanovu smatra da dete treba da zna da piše sva slova u vreme polaska u prvi razred.

Ako deca pokažu interesovanja za učenje pisanja slova u predškolskoj ustanovi, svi anketirani vaspitači, većina učitelja i roditelja čija deca pohađaju predškolsku ustanovu, saglasni su da ne treba ograničiti dečija interesovanja za učenje pisanja slova. Vaspitači smatraju da ako postoji interesovanje dece za učenje pisanja slova, takvu decu treba podsticati i usmeravati, kroz raznovrsne igre i aktivnosti približiti i proširiti njihova znanja o slovima, vodeći računa o razvojnim karakteristikama i individualnim mogućnostima deteta, kao i to da treba uključiti i roditelje da u zajedničkoj saradnji prate interesovanja i mogućnosti deteta.

Većina anketiranih vaspitača, učitelja i roditelja dele isto mišljenje i smatraju da su svi oni zajedno najvažniji subjekti u pripremi dece za početno pisanje. S tim u vezi, posmatrajući iz perspektive vaspitača i roditelja čija deca pohađaju predškolsku ustanovu, istraživanjem smo došli do podataka da vaspitači i roditelji organizovanjem raznovrsnih aktivnosti i igara podstiču različite aspekte dečjeg razvoja (fizičkog, intelektualnog, kognitivnog i dr.). Za učitelje u školi je najvažniji fizički razvoj predškolskog deteta, koji, prema njihovom mišljenju, prvenstveno podrazumeva optimalan razvoj motoričkih sposobnosti (od krupne do sitne motorike i grafomotorike, kojima se olakšava priprema za pisanje (pravilno sedenje, pravilno držanje olovke, pokretljivost i dobra koordinacija ruke i šake, pravilno korišćenje radne sveske i pribora za rad i sl). Iako učitelji smatraju da vaspitači imaju deo odgovornosti u pripremi dece za početno pisanje, više od polovine njih nije sigurno šta je programskim dokumentima predviđeno da se radi u pripremnim predškolskim grupama.

LITERATURA

- Kopas-Vukašinić, E. (2014). *Priprema dece za nastavu početnog pisanja*. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu.
- Kopas-Vukašinić, E. (2010a). *Predškolski program u Srbiji*. Jagodina: Pedagoški fakultet.
- Kopas-Vukašinić, E. (2010b). Uloga vaspitača, učitelja i roditelja u pripremi dece za pisanje. *Pedagogija*, Vol. 65, br. 2 (316–325).
- Kamenov, E. (1995). *Model Osnova programa vaspitno-obrazovnog rada sa decom od tri do sedam godina, 3. deo*. Novi Sad: Odsek za pedagogiju Filozofskog fakulteta, Kikinda: Viša škola za obrazovanje vaspitača.

- Kamenov, E. (1997). *Metodika – Metodička uputstva za Model B Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja dece od tri do sedam godina, 3. deo*. Novi Sad: Odsek za pedagogiju Filozofskog fakulteta, Beograd: Zajednica viših škola za obrazovanje vaspitača Republike Srbije.
- Kamenov, E. (2006). *Vaspitno-obrazovni rad u pripremljenoj grupi dečjeg vrtića, teorija i praksa*. Novi Sad: Dragon.
- Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja dece uzrasta od tri do sedam godina* (1996). Beograd: „Prosvetni pregled”.

Ljiljana Jelić

CONCEPTION OF EARLY LITERACY IN PRESCHOOL CHILDREN FROM THE PERSPECTIVE OF THE PRESCHOOL TEACHER, A PARENT AND THE TEACHER

Abstract. Starting the school is one of the most important turning points in a child's life. It's a period full of innovations and unknown things both for a child and a parent, but for primary teachers as well. At the same time, the attitude of a parent, preschool teacher and a teacher towards early literacy of preschool children determines the actions of a preschool teacher in the field of preparing children for teaching initial writing. Preschool Educational institutions are obligated to prepare a child for school. The aspect of special preparation of preschool children means preparing them for teaching initial writing. This is particularly important because the child's success in learning its mother tongue and the success in school generally greatly depends on whether a child successfully overcomes the techniques of reading and writing. Therefore, the aim of the research was to determine attitudes about the possibilities and needs of preparing children for writing. For the purpose of this study, a sample of 40 preschool teachers and 20 teachers who have years of experience working with preschool and school children has been elected, as well as 60 parents whose children go to the preschool educational institutions and schools.

Key words: preparing the children for writing, the preschool program, preschool educational institution, school, parents of children that are being prepared for initial writing.